

POSTANOWIENIE

Dnia 6 marca 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Adam Redzik (przewodniczący)

SSN Janusz Niczyporuk (sprawozdawca)

Mariusz Konrad Kolankowski (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa w Warszawie

Oddział Terenowy we Wrocławiu

przeciwko M. M.

o zapłatę

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych 6 marca 2024 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich od wyroku Sądu Rejonowego w Głogowie z 17 kwietnia 2015 r., sygn. I C 1713/14

- 1. odrzuca skargę;**
- 2. oddala wniosek pełnomocnika pozwanego adwokata T. O. o przyznanie kosztów pomocy prawnej udzielonej pozwanemu z urzędu w postępowaniu ze skargi nadzwyczajnej.**

UZASADNIENIE

Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej również: „Skarżący”) pismem z 24 sierpnia 2022 r., na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz.U. 2020, poz. 627 z późn. zm.) w zw. z art. 89 § 1 oraz 115 § 1 i 1a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym

(Dz.U. 2023, poz. 1093, z późn. zm., dalej: „u.SN”), z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej wniósł skargę nadzwyczajną od wyroku Sądu Rejonowego w Głogowie (dalej: „Sąd Rejonowy w Głogowie”) z 17 kwietnia 2015 r., I C 1713/14 (dalej również: „zaskarżony wyrok” lub „wyrok z 17 kwietnia 2015 r.”), zaskarżając go w części, tj. ponad kwotę 2 681,70 zł.

Skarżący wyrokowi z 17 kwietnia 2015 r. zarzucił:

1. na podstawie art. 89 § 1 pkt 2 u.SN rażące naruszenie prawa materialnego, polegające na niewłaściwej wykładni art. 39b ustawy z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa (tekst jedn. Dz. U. z 2012 r., poz. 1187 z późn. zm.; dalej: „u.g.n.r.SP”), poprzez przyjęcie, że ustalenie wysokości wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości na podstawie powołanego przepisu prawa następuje:
 1. na dowolną datę podaną przez Agencję Nieruchomości Rolnych (dalej: „ANR” lub „powód”);
 2. z zastosowaniem czynszu wywoławczego w decytonach pszenicy, wyliczonego przez ANR według jej wewnętrznych procedur;
 3. z zastosowaniem przeliczenia czynszu wywoławczego w decytonach pszenicy za okresy półroczne, według zmieniającej się ceny pszenicy,

w sytuacji, gdy przepis art. 39b u.g.n.r.SP stanowi jednoznacznie, że wynagrodzenie za bezumowne korzystanie należy ustalić przy zastosowaniu czynszu wywoławczego, który byłby należny od tej nieruchomości, gdyby była ona przedmiotem umowy dzierżawy po przeprowadzeniu przetargu na dzień zażądania przez ANR zwrotu nieruchomości;
4. na podstawie art. 89 § 1 pkt 3 u.SN oczywistą sprzeczność istotnych ustaleń z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, poprzez uznanie przez Sąd Rejonowy w Głogowie, że:

1. wykazana została data na jaką należało wyliczyć wysokość wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości za okres od 2 grudnia 2011 r., pomimo braku w aktach sprawy dowodu doręczenia M. M. (dalej: „pozwany”) wypowiedzenia umowy dzierżawy;
2. wykazana została wysokość wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości za okres po 2 grudnia 2011 r., pomimo braku ustalenia daty na jaką rozwiązano umowę dzierżawy i przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego na okoliczność wysokości czynszu dzierżawnego na tę datę;
3. wykazana została wysokość odsetek za okres od 2 grudnia 2011 r., pomimo braku w aktach dowodów pozwalających na zweryfikowanie kwoty odsetek podanej przez powoda;
4. wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości należne jest za okres od 24 lipca 2013 r., w sytuacji, gdy do powoda dotarło oświadczenie pozwanego o zaprzestaniu użytkowania nieruchomości 11 lipca 2013 r.,
5. na podstawie art. 89 § 1 pkt 2 u.SN rażące naruszenie prawa procesowego, w szczególności art. 227 k.p.c., art. 232 w zw. z art. 6 k.c., poprzez będące konsekwencją wadliwej wykładni prawa materialnego przyjęcie za istotne i niewymagających dowodzenia okoliczności nieistotnych i wydanie wyroku na ich podstawie, w szczególności:
 1. dotyczących dat, na jakie ANR wyliczyła wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości po 2 grudnia 2011 r.,
 2. wysokości czynszów dzierżawnych w decytonach pszenicy wyliczanych przez ANR po 2 grudnia 2011 r.,
 3. cen pszenicy przyjętych do wyliczenia wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości z daty po 2 grudnia 2011 r.;
 4. orzekanie pomimo braku w materiale dowodowym dowodów, jakie winien przedstawić powód na okoliczności istotne w sprawie:

- brak wniosku dowodowego powoda pozwalającego na ustalenie dnia zażądania przez ANR zwrotu nieruchomości (brak dowodu doręczenia pozwanemu wezwania do wydania nieruchomości);
- brak wniosku powoda o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego, na okoliczność wysokości czynszu wywoławczego w rozumieniu art. 39b u.g.n.r.SP na dzień zażądania przez ANR zwrotu nieruchomości;

1. na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 u.SN naruszenie:

1. konstytucyjnej zasady zaufania do państwa i bezpieczeństwa prawnego wywodzonych z art. 2 Konstytucji RP;
2. konstytucyjnej gwarancji ochrony praw majątkowych, wywodzonej z art. 64 ust. 1 Konstytucji RP ze względu na funkcjonowanie w obrocie prawnym wadliwego wyroku Sądu Rejonowego w Głogowie w sprawie o zapłatę, w którym wskutek rażąco wadliwej wykładni prawa materialnego, skutkującej pominięciem art. 39b u.g.n.r.SP oraz rażącego naruszenia prawa procesowego i orzekania w sytuacji nieustalenia istotnych okoliczności faktycznych w sprawie doszło do wydania orzeczenia bez podstaw faktycznych i prawnych, skutkującego powstaniem bardzo poważnego zobowiązania finansowego dla obywatela, wywołującego skutki także dla jego rodziny.

Mając powyższe na uwadze, Skarżący na podstawie art. 91 § 1 w zw. z art. 115 § 2 u.SN wniósł o uchylenie wyroku Sądu Rejonowego w Głogowie z 17 kwietnia 2015 r. w zaskarżonej części oraz wydanie orzeczenia co do istoty sprawy, poprzez:

1. w pkt I – oddalenie powództwa ponad kwotę 2 681,70 zł i zmianę orzeczenia w zakresie terminu, od którego liczone byłyby odsetki – od daty wyrokowania;
2. w pkt II – zmianę orzeczenia w zakresie kosztów procesu, z uwagi na zmianę orzeczenia w pkt I.

W dalszej kolejności Skarżący przedstawił przebieg zdarzeń w sprawie wskazując, że pozwany 14 listopada 2003 r. zawarł z powodem umowę dzierżawy nieruchomości rolnej wchodzącej w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa położonej w granicach działki oznaczonej nr ewidencyjnym [...], obręb K., gmina R., o powierzchni 67,3746 ha. Pozwany zobowiązany był płacić na rzecz powoda czynsz dzierżawny w wysokości równowartości 31,5 decyton pszenicy w stosunku rocznym. Czynsz dzierżawny za I półrocze płatny był w terminie do 30 września, według cen pszenicy w I półroczu, a za II półrocze według cen pszenicy w II półroczu, w terminie do 28 lutego następnego roku. W przypadku, wygaśnięcia umowy dzierżawy bądź jej rozwiązania, w następstwie czego pozwany nie wydałby przedmiotu dzierżawy, powodowi przysługiwało wynagrodzenie z tytułu bezumownego korzystania z przedmiotu dzierżawy w wysokości dotychczasowego czynszu dzierżawnego, powiększonego o 25%.

W piśmie z 12 sierpnia 2009 r. powód wypowiedział pozwanemu umowę dzierżawy z 14 listopada 2003 r., ze skutkiem natychmiastowym z dniem 1 września 2009 r. W związku z powyższym powód wezwał pozwanego na teren nieruchomości, na dzień 1 września 2009 r. w celu podpisania protokołów zdawczo-odbiorczych, informując go jednocześnie, że niewydanie w tym dniu przedmiotu dzierżawy spowoduje wystąpienie na drogę sądową. Pozwany nie wydał dobrowolnie nieruchomości, w konsekwencji czego powód wytoczył przeciwko niemu powództwo windykacyjne. W następstwie powyższego, Sąd Rejonowy w Głogowie wyrokiem z 31 października 2012 r. I C 548/12 nakazał pozwanemu, aby wydał powodowi nieruchomość rolną będącą przedmiotem umowy dzierżawy z 14 listopada 2003 r. Wyrok Sądu Rejonowego z 31 października 2012 r., I C 548/12 został zaskarżony apelacją pozwanego, którą Sąd Okręgowy w Legnicy wyrokiem z 9 maja 2013 r., II Ga 150/13 oddalił. Następnie powód pismem z 13 grudnia 2013 r. poinformował pozwanego, że jego pisemne oświadczenie o zaprzestaniu użytkowania spornej nieruchomości rolnej, złożone 11 lipca 2013 r., potraktował jako jej wydanie i uznał, że nieruchomość faktycznie została objęta w posiadania 24 lipca 2013 r., a następnie naliczył pozwanemu wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości i przedstawił mu do zapłaty faktury VAT. Wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości za

okres od 2 września 2009 r. do 24 lipca 2013 r. wynosiło łącznie 66 113,12 zł. Pozwany uiścił na rzecz powoda łącznie kwotę 3 306,07 zł, a następnie pismem z 15 czerwca 2014 r. zwrócił się o umorzenie należności wskazując, że umowa dzierżawy została mu wypowiedziana bezpodstawnie.

W dalszej części uzasadnienia Skarżący wyjaśnił, że w sprawie mamy do czynienia z dwoma podstawami ustalania wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości. Do 2 grudnia 2011 r. podstawą jego ustalenia był § 17 ust. 4 umowy dzierżawy z 14 listopada 2003 r., zgodnie z którym opłata z tytułu bezumownego korzystania z przedmiotu dzierżawy stanowiła dotychczasowy czynsz dzierżawny powiększony o 25%. Tutaj wysokość wynagrodzenia za ten okres wynikała z niekwestionowanych przez pozwanego faktur VAT. Z kolei od 3 grudnia 2011 r., z uwagi na wejście w życie ustawy z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa (Dz. U. Nr 223, poz. 1382) wynagrodzenie za bezumowne korzystanie należało ustalić przy uwzględnieniu art. 39b ust. 1 u.g.n.r.SP. Zgodnie z powołanym przepisem prawa osoba władająca nieruchomością bez tytułu prawnego jest zobowiązana do zapłaty na rzecz ANR wynagrodzenia za korzystanie z niej w wysokości stanowiącej pięciokrotność wywoławczej wysokości czynszu, który byłby należny, gdyby nieruchomość była przedmiotem umowy dzierżawy po przeprowadzeniu przetargu. Wysokość wynagrodzenia ustala się na dzień, w którym ANR zażądała zwrotu nieruchomości (art. 39b ust. 2 u.g.n.r.SP). Sposób ustalania czynszu wskazany jest natomiast w art. 39a ust. 2 u.g.n.r.SP., zgodnie z którym jest on ustalany w umowie jako suma pieniężna lub równowartość konkretnej ilości pszenicy. W niniejszej sprawie czynsz ustalany był zgodnie z wytycznymi obowiązującego wówczas zarządzenia nr 35/09 Prezesa Agencji Nieruchomości Rolnej z 28 września 2009 r. w sprawie zasad dzierżawy nieruchomości rolnych Skarbu Państwa, zgodnie z którymi minimalny oczekiwany czynsz dzierżawy, stanowiący podstawę obliczenia wynagrodzenia za korzystanie z nieruchomości bez tytułu prawnego ustalało się biorąc pod uwagę rodzaj użytków, klasę gruntów oraz okręg podatkowy. Wynagrodzenie było więc liczone za okresy półroczne jako równowartość ustalonych decyton pszenicy i ceny pszenicy za poszczególne półrocza ogłaszane przez Prezesa GUS. Powód, ustalając wysokość wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości, w pierwszej kolejności przemnożył więc

powierzchnię użytków nieruchomości zróżnicowaną względem rodzaju użytku i klasy gruntów przez stawkę czynszu właściwą dla danego okręgu podatkowego i klasy gruntu. W ten sposób wyliczył czynsz dzierżawy, który były należny za działkę nr [...], gdyby była ona przedmiotem dzierżawy, po przeprowadzeniu przetargu ustalonego na 1 września 2009 r., na 74,28 dt pszenicy w skali roku. Jego pięciokrotność dawała wówczas 371,39 dt w skali roku. Wartość ta podlegała dalej przemnożeniu przez średnią cenę pszenicy za dane półrocze, ogłaszana przez Prezesa GUS dając kwotę wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości za półroczny okres. Wynagrodzenie zostało następnie powiększone o podatek VAT. Natomiast od 27 sierpnia 2012 r., w związku z wprowadzeniem przez Prezesa ANR zmian w zasadach liczenia minimalnego czynszu dzierżawnego, średnie stawki czynszu uległy zmianie tak, że czynsz dzierżawy, który były należny za działkę, gdyby była przedmiotem dzierżawy, wynosił 86,91 dt pszenicy w skali roku. Jego pięciokrotność dawała 430,19 dt w skali roku. Także ta wartość podlegała przemnożeniu przez średnią cenę pszenicy za dane półrocze, dając kwotę wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości za półroczny okres, które było następnie powiększone o podatek VAT.

Uwzględniając powyższe, powód ustalił wynagrodzenie za bezumowne korzystanie przez pozwanego z działki będącej przedmiotem umowy dzierżawy z 14 listopada 2003 r. za okres od 3 grudnia 2011 r. do 24 lipca 2013 r. Jego wysokość wynikała z niekwestionowanych przez pozwanego zawiadomień o płatnościach, zgodnie z którymi wynagrodzenie za okres od 3 do 31 grudnia 2011 r. wyniosło 2 234,54 zł i było płatne do 31 marca 2012 r. Pozwany nie kierował żadnych zarzutów do wyliczeń powoda, w szczególności nie kwestionował rachunkowej prawidłowości ich wyliczenia według zasad przez niego przedstawionych. Pozwany nie kwestionował też wysokości wywoławczego czynszu dzierżawnego. Także Sąd Rejonowy w Głogowie nie znalazł podstaw do kwestionowania prawidłowości wyliczeń powoda uznając, iż nie budzą one wątpliwości z przepisami prawa, zasadami ustalania wysokości czynszu wywoławczego ustalonymi przez Prezesa ANR oraz rzeczywistym stanem rzeczy. Ostatecznie należne mu wynagrodzenie wyniosło łącznie 66 113,12 zł. (uwzględniając wpłaty pozwanego na łączną kwotę 3 306,07 zł oraz odsetki ustawowe w wysokości 10 980,04 zł, wyliczone od poszczególnych

należności od dnia ich wymagalności do 6 lipca 2014 r., tj. dnia poprzedzającego złożenia pozwu i dzień sporządzania zestawienia zaległości). Do zasądzenia pozostała więc dochodzona pozwem kwota 73 787,09 zł.

Odnosząc się do powyższego Skarżący stwierdził, że osoba władająca nieruchomością bez tytułu prawnego jest zobowiązana do zapłaty na rzecz ANR wynagrodzenie za korzystanie z tej nieruchomości w wysokości stanowiącej 5-krotność wywoławczej wysokości czynszu, który byłby należny od tej nieruchomości, gdyby była przedmiotem umowy dzierżawy po przeprowadzeniu przetargu (art. 39b ust. 1 u.g.n.r.SP). Jednocześnie, wysokość wynagrodzenia ustala się na dzień, w którym ANR zażąda zwrotu nieruchomości (art. 38b ust. 2 u.n.g.r.SP). Skarżący uznał więc w świetle powyższego, że w przedmiotowej sprawie Sąd Rejonowy w Głogowie pominął treść art. 39b ust. 2 u.g.n.r.SP i nie ustalił dnia, w którym ANR zażądała zwrotu nieruchomości. W konsekwencji nie ustalił także na ten dzień czynszu wywoławczego, o którym mowa w ust. 1 art. 39b u.g.n.r.SP. Skarżący wskazał następnie, że powód według swoich twierdzeń pismem z 12 sierpnia 2009 r. złożył pozwanemu oświadczenie, że rozwiązuje umowę dzierżawy z dniem 1 września 2009 r. wzywając go jednocześnie do wydania przedmiotu dzierżawy, przy czym w aktach sprawy brak jest dowodu doręczenia. Data doręczenia pisma nie wynika też z treści uzasadnienia wyroku z 31 października 2012 r., I C 548/12. To zdaniem Skarżącego oznacza, że Sąd Rejonowy w Głogowie nie mógł ustalić dnia, w którym powód zażądał zwrotu dzierżawionej nieruchomości. W ocenie Skarżącego przyjęcie przez Sąd Rejonowy w Głogowie dat podanych przez powoda (3 grudnia 2011 r. oraz 26 sierpnia 2012 r.) mogło być wadliwe. Ponadto, wadliwe mogło być w ocenie Skarżącego przyjęcie przez Sąd Rejonowy w Głogowie wysokości czynszu wywoławczego według wartości wskazanych przez powoda. Takie działanie stanowiło w ocenie Skarżącego ciężkie i oczywiste naruszenia art. 39b u.g.n.r.SP, ponieważ przepis ten w ust. 2 stanowi, że czynsz wywoławczy, będący podstawą naliczenia wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości ma być ustalony na jeden, konkretny dzień, tym dniem jest dzień, w którym ANR zażądała zwrotu nieruchomości. Tymczasem w przedmiotowej sprawie data doręczenia wezwania do zwrotu nieruchomości w ogóle nie została przez Sąd ustalona, a nawet nie mogła być ustalona, bo brak w aktach sprawy jakiegokolwiek dowodu na tę okoliczność. W

konsekwencji nie doszło także do ustalenia wysokości czynszu obowiązującego w dacie wymaganej przez art. 39b ust. 2 u.g.n.r.SP. Zdaniem skarżącego, skoro powód nie wykazał daty wskazanej w art. 39b ust. 2 u.g.n.r.SP, ani też wysokości czynszu wywoławczego w rozumieniu art. 39b ust. 1 u.g.n.r.SP, Sąd Rejonowy w Głogowie nie miał żadnych podstaw do wydania orzeczenia zasądzającego jakiegokolwiek kwoty na rzecz powoda za okres od 3 grudnia 2012 r. Tym samym wydając orzeczenie w tym zakresie, bez podstaw faktycznych i prawnych, naruszył w sposób rażący przepis prawa materialnego.

Skarżący podkreślił następnie, że nawet gdyby data żądania zwrotu nieruchomości została wykazana, to przyjęta przez Sąd Rejonowy w Głogowie metodologia wyliczenia czynszu wywoławczego nie znajdowała podstawy w treści art. 39b u.g.n.r.SP. Sąd ten przyjął bowiem dane podane przez powoda w sytuacji, gdy w przepisach prawa nie podano metodologii wyliczania czynszu wywoławczego, o którym mowa w art. 39b ust. 1 u.g.n.r.SP. Chodzi bowiem o ekonomicznie uzasadnioną wysokość czynszu, która powinna być odpowiednio zweryfikowana. Niedopuszczalne jest w takiej sytuacji wyrokowanie na podstawie twierdzenia powoda, skoro wysokość czynszu ustala się w związku z realnie przygotowanym przetargiem. W ocenie Skarżącego wykazanie czynszu wywoławczego winno zatem nastąpić poprzez dowód z opinii biegłego, którym Sąd Rejonowy w Głogowie nie dysponował, ponieważ orzekł na podstawie twierdzeń powoda, nie weryfikując w żadnym zakresie danych przez niego podanych i przyjmując za udowodnioną kwotę czynszu wywoławczego. Tym samym zarzut ciężkiego naruszenia art. 39b u.g.n.r.SP, należy uznać za w pełni uzasadniony.

Z powyższych przyczyn Skarżący uznał, że na podstawie art. 89 § 1 pkt 3 u.SN, zarzut oczywistej sprzeczności istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego jest również uzasadniony. Sąd Rejonowy w Głogowie uznał bowiem wadliwie, że wykazana została data na jaką należało wyliczyć wysokość wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości za okres po 2 grudnia 2011 r. pomimo braku w aktach sprawy dowodu doręczenia pozwanemu wypowiedzenia umowy dzierżawy. W konsekwencji powyższego wadliwie uznano, że wykazana została wysokość wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości za okres po 2 grudnia 2011 r., pomimo braku ustalenia daty na jaką rozwiązano umowę dzierżawy i przeprowadzenia

dowodu z opinii biegłego na okoliczność wysokości czynszu dzierżawnego na tę datę oraz, że wykazana została wysokość odsetek za okres do 2 grudnia 2011 r., pomimo braku w aktach sprawy dowodów pozwalających na zweryfikowanie kwoty odsetek podanej przez powoda, a także, że wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z nieruchomości należne jest za okres do 24 lipca 2013 r., w sytuacji, gdy do powoda dotarło oświadczenie pozwanego o zaprzestaniu użytkowania nieruchomości 11 lipca 2013 r.

Skarżący wyjaśnił następnie, że w wyniku wadliwej wykładni prawa materialnego nastąpiły dalsze naruszenia już w sferze prawa procesowego, na etapie subsumpcji. Sąd Rejonowy w Głogowie winien bowiem uznać, że nie doszło do udowodnienia okoliczności istotnych w sprawie, co winno skutkować w zakresie nieudowodnionym przez powoda (strona, na której spoczywa ciężar dowodu), oddaleniem w tej części powództwa. Wydanie orzeczenia, zgodnie z żądaniem powoda, które nie zostało udowodnione naruszyło zdaniem skarżącego art. 232 k.p.c. w zw. z art. 6 k.c.

Skarżący wyjaśnił końcowo, że w sprawie doszło do rażącego naruszenia prawa materialnego, wywołującego konkretne, bardzo poważne skutki finansowe dla pozwanego. W obrocie prawnym pozostaje bowiem wyrok zobowiązujący go do zapłaty na rzecz powoda nienależnych w świetle prawa kwot. Skutki orzeczenia, w którym bez podstawy prawnej zasądzono kwotę stanowiącą wielokrotność kwoty jaka mogłaby być zasądzona, gdyby sąd prawidłowo procedował powodując, że nie sposób uznać, że w taki sposób wydane orzeczenie realizuje zasadę zaufania do państwa i bezpieczeństwa prawnego obywatela. Zaskarżony wyrok z 17 kwietnia 2014 r. w ewidentny sposób narusza zatem konstytucyjne gwarancje ochrony praw majątkowych wyrażone w art. 64 ust. 1 Konstytucji RP. Tym samym całokształt przytoczonych okoliczności sprawy wskazuje, że na skutek wydania zaskarżonego wyroku doszło do naruszenia zasad i praw konstytucyjnych. Dodatkowo skarżący podniósł, że pozwany jest osobą fizyczną, niebędącą wyspecjalizowanym podmiotem, dysponującym profesjonalnym wsparciem prawnym. Ponadto choruje na schizofrenię, a skutki wyroku z 17 kwietnia 2014 r. dotyczą również rodzinę pozwanego. Koniecznym staje się więc uchylenie wyroku we wnioskowanym zakresie dla zapewnienia zgodności prawomocnych orzeczeń sądów powszechnych z

zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Powód pismem z 8 maja 2023 r. będącym odpowiedzią na skargę nadzwyczajną wniósł o jej oddalenie. W uzasadnieniu odpowiedzi na skargę nadzwyczajną powód przedstawił argumenty przemawiające za jej oddaleniem.

Pozwany pismem z 12 października 2023 r. będącym odpowiedzią na skargę nadzwyczajną wniósł o uchylenie wyroku z 17 kwietnia 2015 r., IC1713/14 w zaskarżonej części oraz wydanie orzeczenia co do istoty sprawy poprzez oddalenie powództwa ponad kwotę 2 681,70 zł oraz zmianę terminu, od którego liczone będą odsetki ustawowe, tj. od daty wydania wyroku oraz przyznanie adwokatowi T. O. wynagrodzenia za reprezentowanie pozwanego z urzędu w postępowaniu przed Sądem Najwyższym, które nie zostały uiszczone przez pozwanego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna jest instrumentem o wąsko określonym zakresie przedmiotowym. Może być wniesiona wyłącznie przez podmioty szczególnie legitymowane: Rzecznika Praw Obywatelskich, Prokuratora Generalnego, a także (w zakresie ich właściwości), Prezesa Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznika Praw Dziecka, Rzecznika Praw Pacjenta, Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznika Finansowego, Rzecznika Małych i Średnich Przedsiębiorców i Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (art. 89 § 2 u.SN). W odniesieniu do orzeczeń, które uprawomocniły się przed wejściem w życie ustawy o Sądzie Najwyższym (tj. przed dniem 3 kwietnia 2018 r.), legitymacja do wniesienia skargi nadzwyczajnej przysługuje wyłącznie Rzecznikowi Praw Obywatelskich i Prokuratorowi Generalnemu (art. 115 § 1a u.SN). W związku z tym trzeba uznać, że Rzecznik Praw Obywatelskich miał prawo wnieść tutaj skargę nadzwyczajną.

Na samym początku należy też zauważyć, że wąsko został określony zakres przedmiotowy skargi nadzwyczajnej. Może ona bowiem zostać oparta wyłącznie na: naruszeniu zasad lub wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji RP; rażącym naruszeniu prawa przez błędną jego wykładnię lub

niewłaściwe zastosowanie; oczywistej sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego. Przede wszystkim jednak skarga nadzwyczajna może być złożona tylko wówczas „jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności prawomocnych orzeczeń sądów powszechnych i wojskowych z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej”.

Odnosząc się do relacji zachodzącej pomiędzy skonstruowanymi typowo podstawami skargi nadzwyczajnej z pkt 1-3 art. 89 § 1 u.SN, a art. 89 § 1 *in principio* u.SN, uzależniającym dopuszczalność (a w dalszej perspektywie ewentualną zasadność) wniesienia skargi nadzwyczajnej od tego, że jest to „konieczne z uwagi na zapewnienie zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej”, Sąd Najwyższy wskazuje, że art. 89 § 1 *in principio* u.SN określa (w nieco nietypowej, nieznanej dotąd ustawom procesowym formie) również podstawę skargi nadzwyczajnej. Systemowe usytuowanie tego fragmentu przepisu, nawiązującego do zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, bezpośrednio przed i na równi z abstrakcyjnie scharakteryzowanymi uchybieniami, o których mowa w przepisach art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN, wskazuje jednoznacznie na to, że intencją ustawodawcy było sformułowanie w tym fragmencie jednostki redakcyjnej u.SN podstawy skargi nadzwyczajnej równorzędnej z wyżej wymienionymi (zob. postanowienie z 3 kwietnia 2019 r., I NSNk 1/19; wyrok z 25 czerwca 2020 r., I NSNc 48/19).

Dokonując wykładni przepisu art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN należy zwrócić szczególną uwagę na użycie w strukturze przepisu sformułowania „o ile”, łączącego pierwszą część zdania, kształtującą pierwotną przesłankę, z drugą częścią zdania, w której w trzech punktach wymienione zostały podstawy szczegółowe wniesienia skargi nadzwyczajnej. Użyty przez ustawodawcę zwrot „o ile”, jednoznacznie wskazuje na to, że konieczne jest równoczesne zaistnienie tej pierwotnej przesłanki oraz co najmniej jednej z podstaw „szczegółowych” skargi nadzwyczajnej wymienionych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN. Gdyby bowiem zamiarem ustawodawcy było przyjęcie, iż trzy wymienione w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN podstawy są jedynie

egzemplifikacją pierwotnej przesłanki (tj. wniesienia skargi nadzwyczajnej, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej), użyłby zamiast łącznika „o ile”, określenia „przez (lub „poprzez”). W przypadku skargi nadzwyczajnej zarówno jej dopuszczalność (jak również w dalszej perspektywie procesowej jej skuteczność) uzależniona jest od (łączniego) zaktualizowania się następujących warunków: wykazania przez skarżącego zmaterializowania się pierwotnej przesłanki „konieczności” zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej oraz wykazania przez skarżącego zaistnienia którejkolwiek z przesłanek szczegółowych wymienionych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN. Ujęcie to stanowi w polskim systemie prawnym, z punktu widzenia dotychczas przyjmowanych przez ustawodawcę schematów normatywnych budowy podstaw środków odwoławczych oraz stosowanej przez ustawodawcę techniki legislacyjnej, całkowitą nowość procesową (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 25 czerwca 2020 r., I NSNc 48/19).

Jeżeli odwołanie się do potrzeby zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej nie ma mieć tylko deklaratorywnego charakteru, a warunek ten nie ma stanowić czysto ornamentacyjnego elementu skargi nadzwyczajnej, nieposiadającego w rzeczywistości większego znaczenia procesowego, to zadośćuczynienia temu wymogowi należy się dopatrywać w ciążącym na autorze skargi nadzwyczajnej obowiązku wskazania stanu wywołanego zaskarżonym orzeczeniem, który narusza zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Sąd Najwyższy podkreśla, że autor skargi nadzwyczajnej winien wskazać i wykazać uchybienie konkretnej zasadzie demokratycznego państwa prawnego, urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej oraz sprecyzować to uchybienie w umotywowanym zarzucie skargi nadzwyczajnej (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2019 r., I NSNk 1/19; wyrok Sądu Najwyższego z 25 czerwca 2020 r., I NSNc 48/19). W istocie zatem podstawowy warunek dopuszczalności skargi nadzwyczajnej opisany w art. 89 § 1 *in principio* u.SN powinien być rozumiany jako wymóg wykazania przez podmiot wnoszący skargę

nadzwyczajną uchybienia w postaci niezgodności zaskarżonego orzeczenia z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (naruszenia przez zaskarżone orzeczenie zasady demokratycznego państwa prawnego, urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej), uzupełnionego o wskazanie zmaterializowania się jednego (lub więcej) spośród uchybień stypizowanych w pkt 1-3 § 1 art. 89 u.SN. Autor skargi nadzwyczajnej nie może więc ograniczyć się w niej tylko do mechanicznego przytoczenia określeń nawiązujących do wskazanych przez ustawę podstaw skargi nadzwyczajnej, jest obowiązany przywołać i umotywić podstawy wniesienia skargi nadzwyczajnej (art. 95 pkt 1 u.SN w zw. z art. 398⁴ § 1 pkt 2 k.p.c.). Cięży na nim obowiązek podania w *petitum* środka zaskarżenia także tego, na czym (na gruncie realiów konkretnej sprawy) miałyby polegać naruszenie, o którym mowa w przepisie art. 89 § 1 *in principio* u.SN (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 25 czerwca 2020 r., I NSNc 48/19). Podobnie więc jak nie wolno autorowi kasacji poprzestać na podaniu, że doszło do naruszenia prawa materialnego przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie (398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), lecz jest on zobligowany do sprecyzowania konkretnego przepisu (czy też przepisów), który został błędnie wyłożony albo niewłaściwie zastosowany, podobnie od autora skargi nadzwyczajnej wymaga się, by sprostął obowiązkowi zwięzłego (ale precyzyjnego) wyeksplikowania, w jakich naruszeniach prawa konkretnie upatruje uchybień o których mowa w przepisie art. 89 § 1 u.SN (to jest, *verba legis*, „przytoczenia podstaw kasacyjnych” (skargi nadzwyczajnej) i ich uzasadnienia (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2019 r., I NSNk 1/19; wyrok Sądu Najwyższego z 25 czerwca 2020 r., I NSNc 48/19).

Odnosząc powyższe uwagi do sprawy będącej przedmiotem rozpoznania wyjaśnić należy, że analizowana skarga nadzwyczajna nie czyni zadość obowiązkowi konkretyzacji podstaw naruszenia zasad konstytucyjnych, do których odwołuje się art. 89 § 1 *in principio* u.SN. Wyjaśnić należy, że w badanej sprawie Skarżący przytacza w *petitum* skargi nadzwyczajnej tylko ogólne sformułowanie, którym operuje ustawodawca w art. 89 § 1 *in principio* u.SN. W związku z tym Sąd Najwyższy stwierdza, że Skarżący nie przytoczył okoliczności, dla których uchylenie wyroku Sądu Rejonowego w Głogowie z 17 kwietnia 2015 r., I C 1713/14 jest konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. O ile bowiem

skonkretyzowane zarzuty skargi nadzwyczajnej odwołują się wyraźnie do przesłanek szczegółowych wynikających z art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN, o tyle wskazanie przesłanki ogólnej jako podstawy skargi nadzwyczajnej opatrzone wyłącznie przywołaniem brzmienia art. 89 § 1 pkt 1 u.SN. Brak jest zatem wskazania konkretnych przyczyn, dla których wadliwość zaskarżonego wyroku nakazywałaby w warunkach obowiązywania art. 2 Konstytucji RP jego wyeliminowanie z obrotu prawnego. Sąd Najwyższy podkreśla wreszcie, że w uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej wskazano jedynie, że zaskarżony wyrok narusza na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 u.SN. konstytucyjną zasadę zaufania do państwa i bezpieczeństwa prawnego wywodzoną z art. 2 Konstytucji RP oraz konstytucyjną gwarancję ochrony praw majątkowych wywodzoną z art. 64 ust. 1 Konstytucji RP, co nie może się odnosić równocześnie do art. 89 § 1 *in principio* u.SN.

Pokusa traktowania skargi nadzwyczajnej jako kolejnego środka zaskarżenia, przebija z treści skargi wniesionej w niniejszej sprawie. Gdyby bowiem wyeliminować z niej parę lakonicznych zdań w części motywacyjnej skargi nadzwyczajnej, nawiązujących pośrednio do warunku przewidzianego w art. 89 § 1 *in principio* u.SN, i z tej perspektywy spojrzeć na wniesiony środek zaskarżenia, to w zasadzie nie różni się on niczym od apelacji wnoszonej przez strony w zwyczajnym toku postępowania cywilnego. Z jedną tylko istotną różnicą, gdyż substratem powtórnej kontroli apelacyjnej zainicjowanej przez podmiot legitymowany do wniesienia skargi nadzwyczajnej miałoby się tu stać prawomocne orzeczenie sądu drugiej instancji (wydane na skutek poddania kontroli odwoławczej orzeczenia sądu pierwszej instancji). Składając skargę nadzwyczajną należy przecież wykazać w niej przyczyny, dla których złożenie skargi jest konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, wykraczające poza podstawy z art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN i nawiązujące do podstawy skargi nadzwyczajnej wskazanej w art. 89 § 1 *in principio* u.SN (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 25 czerwca 2020 r., I NSNc 48/19).

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁶ § 2 i § 3 k.p.c., ze względu na brak odpowiedniego sformułowania przesłanki ogólnej skargi nadzwyczajnej orzekł jak w pkt 1 sentencji postanowienia, zaś o kosztach postępowania rozstrzygnął w pkt 2 sentencji postanowienia.

Od postanowienia i uzasadnienia zdanie odrębne złożył SSN Adam Redzik.

[SOP]

**Zdanie odrębne SSN Adama Redzika do postanowienia
i uzasadnienia Sądu Najwyższego z 6 marca 2024 r.
w sprawie II NSNc 156/23**

1. W pierwszej kolejności należy wskazać, że podtrzymuję swoje stanowisko wyrażone we wniosku z 5 marca 2024 r. Niezależnie od tego, nie zgadzam się z treścią wskazanego postanowienia Sądu Najwyższego oraz jego uzasadnieniem. Uważam, że Sąd Najwyższy powinien rozstrzygnąć sprawę nie formalnie, lecz merytorycznie.
2. Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2023, poz. 1093 ze zm.), w swojej treści nie zawiera regulacji dających podstawę do odrzucenia skargi nadzwyczajnej. W tym zakresie, na mocy art. 95 pkt 1 u.SN., odsyła do przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego dotyczące skargi kasacyjnej, z wyłączeniem art. 398⁴ § 2 oraz art. 398⁹. Nie budzi wątpliwości w orzecznictwie Sądu Najwyższego, że przepisy o skardze kasacyjnej należy stosować odpowiednio (postanowienie Sądu Najwyższego z 12 stycznia 2022 r., I NSNc 596/21).
3. Stosownie do art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. w zw. z art. 398⁴ § 1 k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN. skargę nadzwyczajną odrzucić można bez wzywania do braków formalnych, jeżeli wniesiona została po przekroczeniu terminu, bądź też nie zawiera ona: oznaczenia orzeczenia, od którego jest wniesiona, ze wskazaniem, czy jest ono zaskarżone w całości czy w części; przytoczenia podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia; wniosku o uchylenie lub uchylenie i zmianę orzeczenia z oznaczeniem zakresu żądanego uchylenia i zmiany.
4. W analizowanej sprawie, Sąd Najwyższy odwołując się do wykładni językowej uznał, że przesłanka ogólna skargi nadzwyczajnej (art. 89 § 1 *in principio* u.SN.) musi być wskazana i uzasadniona podobnie jak przesłanki szczególne (art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN.), z kolei brak wskazania i uzasadnienia ww. elementów skargi

nadzwyczajnej prowadzi wprost do jej odrzucenia, bez stosowania postępowania naprawczego. O ile zgodzić się należy, że wadliwość skargi nadzwyczajnej polegająca na nieprzytoczeniu i nieuzasadnieniu przesłanek szczególnych skutkować powinna odrzuceniem takiej skargi, co znajduje potwierdzenie i odzwierciedlenie w odpowiednio stosowanym art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. w zw. z art. 398⁴ § 1 k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN, o tyle nie sposób uznać, aby brak wskazania i uzasadnienia przesłanki ogólnej prowadził bezpośrednio do jej odrzucenia. Działanie takie uznać należy, za zbyt rygorystyczne i nieznaające oparcia w przepisach prawa.

Przesłanki ogólnej skargi nadzwyczajnej, rozumianej jako „konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej”, nie należy traktować jako rodzaj jednego z zarzutów kierowanych w stosunku do zaskarżonego orzeczenia, lecz jako – tak jak ma to miejsce w przypadku skargi kasacyjnej – wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania i jego uzasadnienie (art. 398⁴ § 2 k.p.c.), skoro jej spełnienie umożliwia wniesienie skargi na co wskazuje art. 89 § 1 *in medio* u.SN. poprzez użycie wyrażenia „może być wniesiona skarga nadzwyczajna”. Takie zaś ujęcie umożliwiałoby odrzucenie skargi nadzwyczajnej dopiero po wyczerpaniu postępowania naprawczego, które w przedmiotowej sprawie nie zostało przeprowadzone.

5. Niezależnie od powyższego, wbrew odmiennej ocenie większości składu orzekającego, uzasadnienie skargi nadzwyczajnej zawiera – choć lakoniczne – uzasadnienie przesłanki ogólnej, które w uzupełnieniu z uzasadnieniem zarzutów z art. 89 § 1 u.SN. umożliwiało merytoryczne odniesienie się do skargi. Na stronie 22 i 23 skargi nadzwyczajnej wskazano bowiem, że „[z]daniem skarżącego przedstawione okoliczności powodują, że w tej konkretnej sprawie koniecznym jest uchylenie skarżonego orzeczenia we wnioskowanym zakresie dla zapewnienia zgodności prawomocnych orzeczeń sądów powszechnych z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Nie można bowiem orzeczenie to w żadnej mierze uznać za sprawiedliwe.”; Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich orzeczenie tak istotnie naruszające zasadę lojalności organów państwowych wobec obywatela nie może

zyskać akceptacji w demokratycznym państwie prawnym, realizującym zasadę sprawiedliwości społecznej, a zatem niniejszą skargą jest w pełni uzasadniona i zasługuje na uwzględnienie.”; „[z]daniem skarżącego waga błędów sądu w przedmiotowej sprawie – naruszenie prawa materialnego i procesowego – powoduje właśnie, że w świetle art. 2 i art. 64 ust. 1 Konstytucji nie można pozwolić na pozostanie skarżonego orzeczenia w obrocie prawnym i koniecznym jest wydanie orzeczenia reformatoryjnego, a nie jedynie stwierdzenie wydania tego orzeczenia z naruszeniem prawa.”; „[z]daniem skarżącego pozostawienie orzeczenia w obecnym kształcie w obrocie prawnym powodowałoby, że organ Państwa, zobligowany do stosowania prawa, nie poniósłby żadnych konsekwencji podejmowania działań nieznajdujących podstaw w przepisie prawa, natomiast obywatel i jego rodzina zostaliby obciążeni bardzo poważnymi finansowo konsekwencjami bezprawnego działania organu oraz dalece wadliwego działania sądu.”.

6. W świetle powyższego uznać należało, że skarga nadzwyczajna spełnia wszystkie niezbędne wymogi formalne i w konsekwencji wydać orzeczenie merytoryczne.

7. Z uwagi na fakt, iż w przedmiotowej sprawie wydano postanowienie o charakterze formalnym, zaś uzasadnienie postanowienia nie odnosi się do podniesionych w skardze zarzutów i ich zasadności, niecelowe oraz przedwczesne było odniesienie się do nich w treści zdania odrębnego.

r.g.

[ał]